

TÜRKİYE'NİN SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BAKIŞ: 2000-2013

Doç. Dr. Fatih Mehmet ÖCAL

Konya N. Erbakan Üniversitesi SBBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

ÖZET

Bu çalışmada, Türk sanayi sektörünün yakın tarihi ve gelişim süreci incelenmiştir. Bu kapsamda, öncelikle 2000'li yıllarda Türkiye'nin sanayi gelişimi açısından ne durumda olduğu üzerinde durulmuştur. 2000 yılındaki sanayimiz genel olarak rekabetçi olmayan, kapasite kullanımı düşük, üretimde dışa bağımlı hale gelmiş bir yapı görünümündeydi. 1994 ve 2000'li yılların başındaki iç kaynaklı ve 2007 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkileyen "mortgage krizi" olarak bilinen dış kaynaklı iktisadi krizlerin etkisiyle, sanayi sektörü giderek hammadde ve emek yoğun ağırlıklı bir niteliğe bürünmüştür. Üstelik, Avrupa Birliği'nin ucuz üretim sahası haline gelmiştir. Yapılan üretimin teknoloji yoğun alanlarda yoğunlaşmaması ve yerli amaçla kullanımının artırılmaması nedeniyle sanayi sektörümüz gittikçe, dışa bağımlı hale gelmiştir. Bu bağlamda, Türkiye ekonomisi ve sanayi sektörü genel hatlarıyla incelenmiş ve sanayimiz dış ticaret verileri ışığında analiz edilerek sanayinin önemi açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanayi, Sınai Gelişim, Türkiye Ekonomisi, Küresel Ekonomik Kriz, Reel Sektör.

Jel Kodu: L52, 025, 014, L16.

GENERAL OVERVIEW ON THE INDUSTRIALIZATION PERIOD OF TURKEY: 2000-2013

ABSTRACT

In this study, the close history of Turkish industry sector and its development process are examined. In this context, especially the situation of Turkey's industrial development in 2000s is emphasized. Our industry in 2000s seemed to have low capacity utilisation, became foreign-dependent in production and was non-competitive in general. Under the effects of the foreign economic crisis, commonly known as "mortgage crisis" that originated at first domestically in 1994 and at the beginning of the 2000s and showed up in the USA in 2007 and effected the whole world in a short period, our industry sector became raw material-oriented and labour intensive. Moreover, it became the cheap production area of the European Union.

Our industry became foreign dependant day by day because of the inability in the localisation of the production use in the technology intense fields and of the inability in the increase of local use. In this regard, Turkish economy and industry sector are examined in general terms and the importance of the industry is explained by analyzing our industry under the light of foreign commercial data.

Key Words: Industry, Industrial Development, Turkey Economy, Global Economic Crisis, Reel Sector.

Jel Kode: L52, 025, 014, L16.

GİRİŞ

Günümüzde tüm ülkelerin temel amacı, iktisadi kalkınma ve gelişmede en yüksek seviyeye ulaşmaktır. Bununla yolu sanayileşme sürecini tamamlamak, üretimin her kademesinde en ileri teknolojiyi kullanmaktan geçmektedir. Hammaddelerin üretim aşamalarından geçirilip işlenerek yeni ürünlerin elde edilmesi süreci demek olan sanayileşmeye (Kepenek, 2012:17) tarihsel perspektiften bakıldığında, Türkiye'nin sanayileşme çabaları İzmir İktisat Kongresi'nden başlatılabilir. Kongrede kalkınmanın sağlanmasında özel sektöre öncelik verilmesi ve özel kesimin yetişemediği durumlarda devletin devreye girmesi görüşü benimsenmiştir. 1933-1950 döneminde devletin kısıtlı imkanlarıyla sanayi kuruluşlarının faaliyete geçmesi sağlanmış, 1950'lerden sonra dış kaynaklardan temin edilen kredilerle ve özel sektör ağırlıklı sanayi yatırımları gerçekleştirilmiştir.(Başol, 2012:290) 1960'lı yılların başından itibaren Planlı kalkınma ve ithal ikameye dayanan ekonomi politikalarıyla 1980 yılına kadar gelen ülkemiz, bundan sonra içine düştüğü iktisadi krizden kurtulmak için dış rekabet temelli ve ihracata yönelik kalkınma modelini benimsemiştir. Günümüze kadar iç (1994 / 2000 Kasım / 2001 Şubat) ve dış kaynaklı (Asya / Rusya / ABD (mortgage)) iktisadi krizlerle karşılaşan ekonomimizde, sanayileşme çabaları her zaman önemini korumuştur.

1. 2000'Lİ YILLARA KADAR TÜRKİYE EKONOMİSİ VE TÜRK SANAYİ SEKTÖRÜ

Sanayileşme stratejisi, sanayileşmeyi gerçekleştirmede uygulamaya konması ve izlenmesi

gereken yaklaşımlar, sanayileşme politikası ise bu temel strateji hedefine ulaşmada kullanılır. (Şahin, 2011:395) Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet dönemine geçiş aşamasında temel ekonomi politikası, ülkenin kalkınması ve gelişmesinin sağlanması için sanayileşmenin başarılmasıydı. Bu amaca ulaşmak için temel sanayileşme politikası 1980'lere kadar ithal ikameci, bundan sonra ise ihracata dayalı bir gelişim gösterdi. (Kepenek, 2012:391) Bu nedenle sanayileşme süreci, hem uygulanması hem de toplumun desteğini alması bakımından uzun dönemli ve stratejik kararlar bütünüdür. 1960'larda ekonominin koşulları gereği, bir çok kalkınmaya çalışan ülke gibi Türkiye de, devletin etkin olduğu, (Boratav-Berksoy,1994:16) yerli üretimin öncelendiği bir ekonomi modeli benimsendi. 1960-80 döneminde Türkiye ekonomisi genel olarak dışa kapalı (Karluk, 2009:224), iktisadi devlet teşekküllerinin sanayileşmede etkin bir rol oynadığı (Tekeli, 2010: 21) bir yapıdaydı ve sanayi sektöründe İthal İkameci Politikalar hakimdi. Bu yüzden ilk hedef öncelikle, yurtiçi talebi karşılamak ve ithal edilen malları yurt içinde üretebilmektir. Bu politikalar sadece, yeni gelişmeye çalışan endüstri kolları için ekonomi terminolojisinde kullanılan "bebek endüstrilerde" değil, ekonominin tamamında ve sanayinin gelişmesini sağlamak içinde uygulanmaya çalışılmış ve buna bağlı olarak sanayi sektörümüz; dışa kapalı, rekabetçi ve iktisadi etkinlikten uzak bir sonla karşı karşıya kalmıştır. İthal ikameye dayanan ekonomilerin başlıca özellikleri; ölçek ekonomilerinden yararlanmayan küçük ölçekli firmaların ekonomide etkinliğin artması, firmaların düşük kapasite kullanımıyla ve yüksek maliyetle üretimlerini yapması, getiri kalmış teknoloji kullanılması, uluslararası rekabetten soyutlandığı ve aşırı korunmaya dayandığı ve yerli girdi payının artırılmasına dayanan ancak aynı zamanda uzmanlaşmadan uzaklaşıldığı için niteliği düşük ürünlerin üretilmesi ve pazarların tekelleşmesi (Karluk, 2009:224) şeklinde sıralanabilir. Tüm sayılan faktörler nedeniyle ülkemiz, bir yandan yüksek maliyetle üretim yapması diğer yandan ancak niteliği düşük ürünler üretebilmesi durumunda olması sonucu, uluslararası pazarlarda dış rekabete girilememesi gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ayrıca petrol fiyatlarının aşırı yükselmesi nedeniyle ekonomimizin hızla krize sürüklenmesi ve biriken dış borçlarla kredibilitésinin düşmesi (Aruoba-Alpar, 1992:58) ve özellikle 1978-79 yıllarında iktisadi krizin boyutunun adeta tüm ekonomiyi iflasın eşliğine getirmesi (Tezel, 1994:1), yüksek

enflasyon, artan dış borçlar, düşük istihdam düzeyi ve ihracat yapılamamasına bağlı olarak ekonomide dengelerin bozulması (Çokgezen, 2010:291) sonucu yaşanan sorunlar, yeni bir kalkınma politikası arayışını ve sanayileşmede dışa açılmayı kılmıştır.

Türkiye'de bilinçsizce uygulanan ithal ikameci politikalara bağlı olarak negatif ithal ikameciyle karşılaşmış, yapılacak ihracattan daha fazla ithalat yapılmıştır. Böylece, ithalatta bağımlılık oranı artmış, döviz sıkıntısına düşülmüş, üretimde kapasite kullanımı oranı %50'lerin altına düşmüştür. Yerli ara ve yatırım malı üreten sanayi dallarının kurulamaması sonucu ekonomimiz, 1970'li yılların sonunda ciddi ve kronik boyutta dış ödemeler dengesi açığıyla karşılaşmış, dövize olan talep artmış ve mevcut döviz arzıyla bu talebin karşılanamamış, büyük bir döviz darboğazıyla karşılaşmıştır. (Karluk, 2009: 205) Bu dönemin siyasi açıdan da tam bir kargaşa durumunda olması, kartopu misali başta ekonomi olmak üzere tüm sosyal hayatı olumsuz etkilemiş ve daha da içinden çıkılmaz hale gelmesinde başrolü oynamıştır.

Uygulanan başarısız siyasi ve ekonomi politikaları, önlenebilen döviz kıtlığı sonucu uygulamaya konulan ve devrim olarak nitelenebilecek 24 Ocak 1980 kararlarıyla, ekonomi politikalarında toptan bir değişikliğe gidilerek büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Ekonomi politikalarındaki bu dönüşümle, ülkemizde 1980 yılından itibaren ihracata yönelik sanayileşme politikalarına geçilmiş ve ekonomimizin dışa açılması yoğun bir şekilde teşvik edilmiştir. Sanayileşmede özel girişimciliğe ağırlık verilmiş, sigara ve çay gibi bazı üretim kollarında devlet tekelleri kaldırılarak piyasa ekonomisinin etkinliği artırılmış, düşük verimle çalışan Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin (KİT) özelleştirilmesi ciddi olarak gündeme gelmiş, Türkiye ekonomisinin ve sanayinin dünya ekonomisiyle entegre olması için gerekli olan uygulamalar hızlandırılmıştır. Bütün bunların oluşmasında, Türkiye'nin 1980'li yıllarda Avrupa Topluluğu (AT) ile Gümrük Birliğini sağlama yönündeki politik tercihi de etkili olmuştur. (Karluk, 2009: 205) Günümüz şartları göz önüne alındığında, geçen yaklaşık 20 yıla rağmen ne yazık ki hala Gümrük Birliği sürecinden Avrupa Birliği (AB) tam üyelik aşamasına geçemememiz, ülke olarak üzerinde durulması, düşünülmesi gereken ve karar vermemiz gereken başlı başına bir konudur.

1981-1990 döneminde ihracat hızının artışına bağlı olarak ödemeler dengesinde olumlu etkilenmesine rağmen dış borçların artışı iç dengeleri bozmuştur. Bunun ortadan kaldırılması

için devletin iç finansman yoluyla kaynaklar oluşturmaya, tasarrufları artırmaya ve yolla oluşacak ekonomik fazlalığı ihracata yönlendirmek suretiyle sürdürülen büyüme çabaları 1988'de tıkanmış, üstelik Körfez Savaşı'nın getirdiği belirsizlik ortamı da, GSMH büyüme oranının 1991'de %0,4'e düşmesine yol açmıştır. 1990'lı yıllarda iç ve dış faktörlerden kaynaklanan olumsuz gelişmelerin yansımaları; politik istikrarsızlık, popülist politikalar ve 1994 krizini doğurmuştur. Ayrıca Marmara deprem felaketi ve uygulanan seçim ekonomisi politikaları yanında Körfez Krizi, Asya ve Rusya Krizleri gibi dış etkiler Türkiye ekonomisinin 1990-2000 dönemindeki ekonomimizin gelişiminin yavaşlatmıştır. Özellikle 1990-94 döneminde reel yatırımlar (üretim ekonomisi) yerine ticarete konu olmayan sektörler için yatırımları teşvik eden rant ekonomisine yönelik politikalar, Türkiye ekonomisini 1994 krizine sürüklenmiştir. Krizin asıl nedeni ise yeterince derinleşme ve olgunluk sağlanmadan Türkiye'nin mali piyasalarının uluslararası spekülasyon sermayeye açık hale getirilmesi ve üretimin rant ekonomisine dönüşen yapıda ikinci plana atılması nedeniyle ortaya çıkan reel ekonomik faaliyetlerdeki dalgalanmalardır (Yeldan, 2008: 295). Türkiye her iktisadi krizin olduğu gibi, 94 krizinin olumsuz etkileriyle uzun süre yaşamak zorunda kalmış ve Uluslararası Para Fonu / International Monetary Fund (IMF) ile yeni stand-by anlaşmaları yapılması acı gerçeğiyle yaşamak zorunda kalmıştır.

1980'lerde dış ticaret rejiminin serbestleştirilmesi için atılan önemli adımlardan sonra, kısaca 32 sayılı karar olarak bilinen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Koruma kararıyla, 1989 yılında sermaye hareketlerinin de serbestleştirilmesini takiben Türkiye, yeni bir makro iktisadi çerçeveye bürünmüş, anılan dönem içinde 1995 yılında Gümrük Birliği'ne (GB) girilirken, gene aynı yıl içinde Dünya Ticaret Örgütü'ne / World Trade Organization (WTO) üye olunmuştur. (Baştav L. 2012 : 308) Bu gelişmeler ekonomimiz üzerinde uzun süreli etkili olmuş, gerekli iktisadi olgunluğa erişmeden alınan kararlardan tüm iktisadi ajanlar üzerinde kalıcı etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1980 sonrasında özel sektörün öncü sektör kabul edilmesi imalat sanayine yönelik yatırımlarda kamu kesiminin payını azaltmış, ancak özel sektör yatırımlarının reel ekonomi yerine kısa dönemde yüksek kâr getiren alanlarda yoğunlaşması, kamu ve özel kesimin imalat sanayine yönelik yatırımlarının azalması diğer üretken sektörlerde de gerilemeye

yol açmıştır. Piyasa mekanizmasına bırakılan yatırım dağılımı gelir ve kaynak dağılımını üretken olmayan kesimler lehine kaydırmıştır. Kısa sürede yüksek kâr elde etme çabaları sonucu, uzun dönemde kapasite artırımına gidilmek yerine, kurulu kapasitenin modernizasyonu için yatırımlar tercih edilmiştir.(Özbey, 2000:7). Bu tercihin bir sonucu olarak ülkemiz, hem iç hem de dış kaynaklı iktisadi krizlerden kolayca etkilenen kırılgan yapısından, 2000'li yılların ortalarına kadar kurutulmamıştır.

Türkiye ekonomisi ihracat teşviklerinin öncülüğünde dış ticaret hacmini büyütürken, dünya ticareti içerisindeki payını giderek artırmıştır. Ancak yurtdışı tasarruf ağırlıklı yapıya dayanan bu yapı, 2000'li yıllarda dış ticaret açığı ile cari açığa yol açarak, iktisadi yapıyı kırılgan duruma düşürmüştür. Dış açık boyutunun artması ithal sanayi girdilerinin yanı sıra özellikle ara malı ithalatındaki önemli artışlarla, imalat sanayinin dışa bağımlı üretim yapısından kaynaklanmaktadır. 1990'lı yılların temel sorunu kamu finansman açıkları ile yüksek kronik enflasyon iken yeni dönemde sorun dış açık ve istihdam yaratmayan büyüme şekline dönüştürmüştür.(Baştav L. 2012:313) 2000'li yıllara girilirken uygulamaya konulan iktisadi politikalarla ders çıkarılması amaçlanmasına rağmen, Türkiye ekonomisi ve sanayi sektöründe beklenen olumlu sonuçlara ulaşamadığı görülmüştür. Önceki dönemlerin sanayi mirası, teknoloji ve sermaye yoğun üretimden uzak, daha çok emek yoğun üretime dayanan sanayi tipidir. İthal ikamesi yerine uygulanan ihracata yönelik sanayileşme politikaları ihracatı artırmasına rağmen, ekonomimizi ithalat temelli olmaktan kurtaramamıştır ve bu olgu günümüzde bile ekonomimizin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Ülkemizin temel sektörlerde iktisadi gelişimini tamamlamadan uluslararası rekabete açılması nedeniyle dışa bağımlı bir ekonomi durumuna düşmesi, kronik dış ve cari açık sorununu çözmemesi, yüksek enflasyon, işsizlik ve siyasi istikrarsızlıkların da etkisiyle 2000'li yıllara krizler eşliğinde girmiştir. Türkiye 2000'li yılların başında, öncelikle bankacılık sektöründe görülen ve tüm ekonomiyi etkisi altına alan finans kaynaklı krizlerin etkisiyle, sanayide beklenen ve planlanan sıçramanın temellerini atamamıştır. Diğer sektörler gibi sanayi sektörü de krizlerden sonra, yeni siyasi iktidarın uygulamaya koymaya çalıştığı yapısal politikalarla toparlanma sürecine girmiştir.

2. 2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE EKONOMİSİ VE TÜRK SANAYİ

SEKTÖRÜ

Küreselleşmenin dünya ülkelerini kapsaması başta ekonomi olmak üzere siyasi, sosyo-kültürel ve yönetsel tüm alanlarda etkinliğini giderek artırması, 1980'lere kadar planlama ve ithal ikameye dayanan politikaların yerini, 2000'li yıllarda finansal serbestleşme, özelleştirme, dışa açılma ağırlıklı bir dönüşüme uğrayarak, sanayi politikalarına olan politika yaklaşımlarını da değiştirmiş (Alpaydın-Tunalı, 2011:289) 1999'da yapılan seçimlerle iktidara gelen yeni hükümet, düşük düzeyde üretim ve ciddi boyutta bir borç yüküyle karşı karşıya kalmıştır. Cari işlemler bilançosundaki dengesizliğin yanı sıra yeni kurulan hükümet, önceki hükümetin IMF ile yaptığı 'yakın izleme' programını yeterli görmeyerek yeni bir stand-by anlaşması yapma yoluna gitmiştir. 2000 yılında devreye giren istikrar programı politikaları, 2001 krizinin baş sorumlusu olmuşlardır (Kazgan, 2009: 411). IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarının, ülkelerin sorunlarını kalıcı olarak çözüp çözemedikleri konusu, ekonomi çevrelerinin günümüzde tartıştıkları önemli konulardandır.

1999 tarihli Enflasyonu Düşürme Programından istenilen verimin alınamaması likidite krizini doğurmuştur. Özellikle 2001 yılında dış sermaye kaynaklı sıcak paranın iç piyasadan çekilerek ülkemizi terk etmesi, oluşan panik havasının dövize olan talebi arttırması, 1998 yılından itibaren giderek daha kırılgan bir hal alan bankacılık sisteminin sarsılması ve koalisyon hükümetinin iktisadi krizi tetikleyici uygulamaları ile oluşan siyasi istikrarsızlığa dayanan bir güven bunalımının yaşanmasıyla oluşan yeni kriz, ekonomideki mevcut tüm dengeleri bozmuştur. Uygulanmakta olan döviz kuru sisteminin ekonomiye daha ağır bir yük getireceği düşüncesiyle, 22 Şubat 2001'de Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır. Şubat 2001'de Hazine ihalesi öncesinde meydana gelen olumsuz gelişmeler, yürürlükte bulunan 2000 Enflasyonu Düşürme Programı'na olan güvenin tamamen sarsılmasına sebep olmuş, mali kırılganlığın Kasım ayından sonra hızla artmasıyla da doğrudan Türk Lirası'na karşı ciddi bir atak yaşanmış ve ekonomide ortaya çıkan likidite sıkışıklığı, özellikle de kamu bankalarının günlük likidite ihtiyacının çok yüksek seviyelere çıkması nedeniyle ödemeler sisteminde tıkanmalar meydana gelmiştir. (Bayraktar, 2007: 90). Krizlerin sanayimize etkileri doğrudan ve dolaylı olarak hissedilmiştir. İktisadi krizlerin etkisiyle oldukça kötü koşullar içinde olan Türkiye'de yüksek enflasyon, kur riski,

dolarizasyon (para ikamesi) gibi sorunlar beklentileri kötüleştirerek, sanayi sektöründe yatırımların azalmasına yol açmıştır. Beklentilerdeki umutsuzluk yatırımları negatif etkilemiş, bu yüzden sanayi sektöründeki yatırımlar, önemli derecede kapasite artırımına yönelik değil, amortisman yatırımları şeklinde olmuştur. Bu dönemde yatırımlar, riski minimize etmek için reel ekonomi ve sanayi yatırımlarına değil de, kısa vadeli aynı zamanda yüksek getiri elde etmek amacıyla sermaye ve para piyasalarına odaklanmıştır. Krizin bankacılık sektöründe başlaması önceki dönemlere ait yurtiçi tasarrufları da eriterek, toplumun tüm kesimlerinin ekonomik güçlerini zayıflatmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 dönemlerinde yaşanan finansal krizin boyutları son derece yüksek olmuş, tüm ekonomiyi etkisi altına almıştır. Bundan dolayı Şubat 2001 krizinden mümkün olan asgari hasarla kurtularak yaşanan istikrarsızlık ortamından çıkılması amacıyla Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) adı verilen yeni bir istikrar programı uygulamaya konmuştur. (Şimşek, 2007: 59). Bununla birlikte Türkiye, IMF ile 1999 ve 2002 yıllarında yeni stand-by anlaşmaları imzalamıştır. Böylece, 2000-2001 krizine bir IMF programı çerçevesiyle girilmiştir ve krizin yönetimi de IMF'ye devredilerek (Boratav, 2011:196), IMF adeta baş denetçi durumuna getirilmiştir. Her ne kadar IMF'nin ekonomi programlarıyla ülkelerin krizlerden sağlıklı bir şekilde kurtulamadığı/kurtulamayacağı şeklinde eleştiriler güncelliğini korusa da, IMF'nin ülkelerin ekonomi politikalarına zorla müdahale etmediği, iktisadi açıdan zor duruma düştükleri için siyasetçilerin, ülke ekonomilerinin krizden kurtulması için IMF'yi kendilerinin davet ettikleri de, unutulmaması gereken bir olgudur.

2001 yılında tek başına iktidara gelen Ak Parti (AP) hükümetinin ilk beş yıllık döneminde, AP ile özel sektör arasındaki ilişkiler çok olumlu seyretmiş ve dışa açılma politikaları izlenmiştir. AP iktidarı sanayi sektörüne mali kaynak aktaran politikaları uygulamaya koymuş, sanayici kesimi de AP'nin mali disipline sadık kalması ve genel olarak ihracata yönelik sanayileşme stratejilerini desteklemesi ve Avrupa ile bütünleşme hedefini sürdürmesine önemli katkılar yapmıştır. (Pamuk, 2008: 281). Bu dönemde sanayileşme politikalarının temel niteliği, üretimi daha sermaye ve teknoloji yoğun dallarda gerçekleştirmektir. Krizin etkisinin azalmasıyla önce enflasyon ve faiz oranları düşürülmeye çalışılmıştır. Ekonomide uzun vadeli yatırımları arttırabilmek için gerekli olan olumlu

beklentilerin ortaya çıkması ancak iktisadi kurumların, Türk Lirasına güvenmesiyle başlayan bir süreçte sağlanabilmiştir. Enflasyonun tek hanelere kadar düşürülmesi faizlerin düşmesine yol açarak yatırımların dolayısı ile üretim hacminin büyümesini teşvik etmiştir. Hükümetin ekonomi politikalarının önceliği, yüksek faizin baskın olduğu spekülasyon amaçlı rant ekonomisinden hızla uzaklaşıp, piyasa ekonomisine geçişin hızlandırılması olmuştur.

2001 Şubatıyla birlikte yaşanan kısa vadeli ve önemli miktardaki sermaye kaçışlarının ardından, ekonomide istikrarın yeniden tesis edilmesi amacıyla “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)” hazırlanmış ve Mayıs ayında IMF ile yeni bir Stand-by anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde, 2001 yılında IMF’den 10,2 milyar dolar kaynak kullanılmıştır. Programın amacı da “ekonomide sürdürülebilir bir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecindeki verimlilik düzeyini yükseltmek, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücümüzü artırarak, ekonomide, yatırımları, istihdamı ve büyümeyi hızlandırmak, halkımızın geleceğe umutla bakmasını ve refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek” olarak açıklanmıştır (Korhan, 2007: 53). Bundan sonraki süreçte yaşanan gelişmeler göz atıldığında, IMF programına büyük oranda uyulmuş, popülist politikaların uygulanmasına sıcak bakılmamış ve temel iktisadi göstergelerde önemli oranda iyileşmeler sağlanmıştır.

GEGP’nin ayırt edici özelliği olarak, Türkiye’nin ekonomik ve siyasal geleceğinde, orta ve uzun vadede köklü değişim ve dönüşümleri hedeflemesi belirtilebilir. Serbest piyasa ekonomisinin sorunsuz olarak işletilerek önündeki engellerin kaldırılması, devletin ekonomideki yerinin sosyal destek ve yasal denetleme görevini içerecek şekilde asgari, sektörel ve regülatör (düzenleyici) boyutta düzenlemelere gidilmesi hedeflenen reformun omurgasını oluşturmaktadır. Meksika (1994), Güney Kore, Tayland-Endonezya (1997), Rusya (1998), Brezilya (1999), Arjantin (2001) krizleri; sosyal, iktisadi ve politik sonuçlarıyla yeni yaklaşımların ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır. Ancak özellikle Şubat 2001 krizi sonrası dönemde Türkiye deneyimi “düzenleyici devlet” anlayışının oluşturulmasında, Küresel

Finansal Kriz sürecinde genel ekonomi politikaları için belirleyici bir öneme ve diğer ekonomiler için “model” olma özelliğine sahiptir. (Taşar, 2010: 95) Tüm iktisadi krizlerden başta hem krizi yaşayan ülke olmak üzere hemen tüm ekonomilerin, çıkarması gereken dersler vardır. Bu bağlamda elde edilen başarılı iktisadi sonuçlara ulaşılmasında, başta IMF’nin ülkemize önerdiği ekonomi programlarını tavizsiz şekilde ve genel ekonomi politikalarını ülkemizin realitelerine uyarladıktan sonra uygulamaya koyan, AP hükümetinin önemli bir payı vardır. IMF politikalarının başarılı olması, ekonomimizin sağlıklı bir yapıya kavuşması gibi olumlu sonuç doğurması yanında, IMF’nin karizmasını kurtarması bakımından da ayrı bir anlam ifade etmektedir.

3. DIŞ TİCARET VERİLERİ ALTINDA TÜRKİYE SANAYİ SEKTÖRÜ

Günümüzde dış ticaret, ülkemizde sürdürülebilir en önemli unsurlarından biri olarak görülmektedir. Bu amaçla, özellikle ihracatın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmakta, yeni ihraç ürünleri ve yeni pazarlar bulunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca dış ticaretin dünya ülkeleriyle bütünleşmesini sağlayıcı bir unsur olduğu düşüncesiyle hareket edilmekte (Özcan,1998: 41) ve dünya ekonomileriyle entegre olmayı başaran ülkelerin refah düzeylerinin hızla artacağı herkes tarafından kabul edilmektedir.

Türkiye’de ithalatın mal gruplarına göre dağılımı incelendiğinde yatırım mallarının ithalatı zamanla azalmakta ara mallarının ise bu süreçte arttığı görülmektedir. Ara malları ve yatırım mallarının yurtiçinde üretilme kapasiteleri, ülkelerin sanayileşme düzeylerinin önemli bir göstergesidir. Sanayide girdi olarak kullanılan ithal ara mallardaki artış, ithal ikameci politikaların uygulandığı dönemden itibaren sanayileşme çabalarını giderek daha çok dışa bağımlı hale getirmiştir. 1960-2000’li yıllarda yapılan üretimde ara malı ithalatındaki artış trendi, günümüzde de sürmekte (2011 yılında % 72 /Tablo 3) ve ihracat yapabilmek için ithal etmek zorunda kalınması şeklinde kabaca ifade edilebilen sanayi üretiminde dışa bağımlılığın başlangıcının, 1980’li yılların başında uygulamaya konulan ihracata yönelik ekonomi (sanayileşme) politikalarıyla başladığı belirtilebilir.

TABLO-1. İTHALATIN MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)

YILLAR	YATIRIM MALI	ARA MALI	TÜKETİM MALI
1960	52,2	38,3	9,5
1970	47,1	47,9	5,0
1980	20,0	77,9	2,2
1990	22,1	68,4	9,0
2000	16,7	71,3	11,4

Kaynak: Baştav Leyla, 2012, s.310

Eşiyok'un tespitlerine göre ihracata konu sektörler incelendiğinde Türk sanayinin faktör kullanım yapısı açıkça görülmektedir. İhracata yönelik üretim yapan sektörler ağırlıklı olarak emek ve kaynak yoğun olup, emek yoğun sektörlerin payı zaman içinde gerilemekle birlikte, imalat sanayi ihracatı için 1990-2005 arasında ortalama değer %45 dolayındadır. Bu grubu yıllık ortalama % 29 payla ölçek yoğun sektörler izlemektedir. Buna karşın "farklılaştırılmış ve bilime dayalı" sektörlerin Türk imalat sanayi ihracatındaki payı %11 gibi oldukça düşüktür. Dış ticaret açığını azaltacak en önemli katkı ölçek yoğun ve araştırma-geliştirme (AR-GE) temelli mal kategorilerinden gelmektedir. Sektör bazında en yüksek açıklar, kimyasal madde ve ürünler, ana metal sanayi (ölçek yoğun) ile makine teçhizat imalatından (farklılaştırılmış ve bilim temelli) kaynaklanmaktadır. Bu durum söz konusu sektörlerin ancak dışa bağımlı olduğu müddetçe gelişebildiğini göstermektedir. Rapordaki diğer önemli tespit Türkiye ihracatında ilk sıralarda bulunan motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet sektörü ile yine ilk sıralardaki elektrikli makine ve cihazların yüksek ölçüde ithal girdiye bağımlı olduğu, bu sektörlerin net döviz çıkışıyla karşı karşıya olduğudur. Buna karşın özellikle emek yoğun sanayilerde çok yüksek olmak üzere emek ve kaynak yoğun sanayilerde ihracatın ithalatı karşılama oranı %100'ün üzerindedir. Türkiye'ye gerçek anlamda net döviz girişi sağlayan sektörler emek yoğun giyim eşyası,

tekstil ürünleri ile kaynak yoğun gıda ve içecek sektörüdür. (Bastav, 2012: 312) Bu veriler başlı başına sanayimizin orta düzeyde bile teknoloji nitelikli ürünler üretmediğini net bir şekilde göstermektedir.

2000'li yıllarda sanayimizin emek ve kaynak yoğun imalat sanayiye dayanan üretim yapısı sürmüş, yüksek katma değer ve teknoloji içeren (talep artış hızı yüksek) rekabet gücü yüksek yapı eşiği geçilememiştir. Bilim ve AR-GE'ye dayalı, farklılaştırılmış üretim yapısı tesis edilemediğinden halen yüksek teknolojik içerikli malların toplam imalat sanayi içerisindeki payı %2'ler civarında, çok düşük bir düzeydedir. Yine AR-GE harcamalarının Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sı içindeki payı da %0,1'in (binde bir) altında seyretmekte olup, bu oran uluslararası sıralamada en alt sıralarda kalmaktadır. Buna karşın Türkiye'nin sırasıyla 16,492 ve 12,3 US\$ toplam emek ve saatlik işgücü verimliliği ile Brezilya (7,673 ve 9,8) Hindistan (1,635 ve 3,5) ve Çin (2,935 ve 5,4) (Brasil/Russia/India/China-BRIC) gibi BRIC ülkeleri içinde daha üst sırada yer aldığı izlenmektedir (Genç vd., 2008). Bu bilgilere göre, ülkemizin bir an önce ilk öğretimden başlamak üzere tüm eğitim sistemini, sanayi gelişmeye dayalı teorik-pratik dengeyi sağlayacak şekilde dizayn etmeli, nitelikli insan gücü seviyesini (beşeri sermaye niteliğini) yükseltmeliyiz.

TABLO-2. İHRACATIN MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (MİLYON \$)

YILLAR	YATIRIM MALI	PAY %	ARA MALI	PAY %	TÜKETİM MALI	PAY %	TOPLAM
2001	2658	8	13369	42	15261	48	31334
2002	2790	7	14657	40	18465	51	36059
2003	4344	9	18494	39	24125	51	47253
2004	6531	10	25946	41	30502	48	63167
2005	7998	10	30290	41	34835	47	73476
2006	9423	11	37788	44	37790	44	85535
2007	13755	12	49403	45	43696	40	107272
2008	16725	12	67734	50	47077	35	132027
2009	11117	10	49734	50	47077	35	102143
2010	11771	9	56380	49	45320	39	113883
2011	14200	10	67970	50	52245	38	134969

Kaynak: Aksoy Tacinur, s. 92, 2012.

TABLO-3. İTHALATIN MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (MİLYON \$)

YILLAR	YATIRIM MALI	PAY %	ARA MALI	PAY %	TÜKETİM MALI	PAY %	TOPLAM
2001	6940	16	30301	73	3813	9	41399
2002	8400	16	37656	73	4898	9	51554
2003	11326	16	49735	71	7813	11	69340
2004	17397	17	67549	69	12100	12	97540
2005	20363	17	81868	70	13975	11	116774
2006	23348	16	99605	71	16113	11	139576
2007	27054	15	123640	72	18694	10	170063
2008	28021	13	151747	75	21489	10	201964
2009	21463	15	99510	70	19290	13	140928
2010	28818	15	131445	70	24735	12	185544
2011	37268	15	173140	72	29692	12	240838

Kaynak : Aksoy Tacinur, s. 93, 2012.

Ulusal merkezli 2001 krizinin küresel talebi ve finansman koşullarını bozması, Türkiye Ekonomisinin önceki krizlere özellikle ihracatta ve dış finansmanda daha derin etkilenmesine yol açmıştır. Ancak ülkeyi yöneten siyasilerin daha önceki krizlerden çıkarılan derslerle yaptığı düzenlemeler, özellikle finansal sektörün kırılganlığını azaltarak ülke ekonomisinin daha güçlü durmasını sağlamıştır. Krize bağlı olarak dış ve iç talepte azalma, üretimi düzeyini düşürmüştür. İmalat sanayindeki daralmanın en büyük sebebi ise dış ve iç finansman ve talep koşullarının bozulmasıdır. İhracatın sektörel daralma profili, toplam ve imalat sanayindeki sektörlerin üretim, istihdam ve karlılık açısından daralma profilini şekillendirmiştir (Çakmak-Sarıdoğan, 2010: 36). Ayrıca Türkiye imalat sanayinin dış piyasalara finansman, teknoloji, ara malı açısından bağımlılığının yanı sıra işgücü niteliği ve toplam faktör verimliliği açısından rekabet gücünün olması gerekenin altında olması, iç ve dış şoklara karşı kırılganlığını artırmaktadır (Çakmak ve Sarıdoğan, 2010: 15). Ülkemiz kaynaklı krizlerin (2000 Kasım/2001 Şubat) yanı sıra ABD merkezli global boyutta etkiler doğuran “mortgage krizi” ülkemizin üretim hacmini ve ihracatını olumsuz etkilemiştir.

Otomotiv sektörünün, 2000’li yıllardaki performansı, genel ekonomik gelişmeler ve faiz oranları başta olmak üzere makro ekonomik göstergelerdeki değişimlerden ve 2000 Kasım/2001 Şubat ekonomik krizinden, etkilenmesi önemli derecededir. Özellikle iç talepteki düşüşe bağlı olarak sanayi üretimi, 2001 ve 2002 yıllarındaki seviyelerinin altına inmiştir. Bunun üzerine bir de 2009 yılı küresel ekonomik krizin etkileri eklenince,

ekonomimiz oldukça sıkıntılı bir sürecin içine girmiştir. 2008 yılının son çeyreğinde ABD’de başlayan finansal kriz, hızla küresel bir nitelik kazanmış ve tüm pazarlarda talep düşüklüğü ortaya çıkmıştır. 2002 yılından bu yana her yıl istikrarlı bir şekilde artan üretim ve ihracatta keskin düşüşler ve istihdam kayıpları yaşanmıştır. Ancak uluslararası krizin olumsuz etkilerinden hızla kurtulan otomotiv sanayi, tarihinin en yüksek ikinci üretim rakamlarına bu yılda ulaşmış (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7), ekonomimizin lokomotif sektörlerinin başını çekmektedir.

2001 krizi sonrası dönem, görece fiyat yapılarının önemli ölçüde farklılaştığı ve beyaz eşya sektöründe yapısal olarak üretim ve pazarlama stratejilerinin değiştiği bir dönem olmuştur. Ayrıca, bu kriz ile birlikte yurtiçinde satın alma gücünün önemli ölçüde azalmasıyla yerli firmalar dış pazarlara yönelmiştir. Bu nedenle, yerli beyaz eşya üreticisi firmalar bu dönemde küresel ölçekte firma ve markaları satın almışlar, uluslararası üretim ve pazarlama ağlarını geliştirmişler, bu sayede ürün yelpazesini önemli ölçüde genişletmişler ve uluslararası bir oyuncu haline gelmişlerdir (Yükseler-Türkan, 2008: 122). “Kötü komşu kişiyi ev sahibi yapar” atasözüne yüklenen anlam gibi, ülkemizin yaşadığı iç ve dış kaynaklı krizler, firmaların dış dünyaya açılmalarını bir zorunluluk durumuna getirmiş, belki yıllar sonra çıkacakları uluslararası arenadaki ekonomi savaşlarına daha erken çıkmalarına neden olmuştur.

Türkiye dış ticaretinin sektörel bazda en önemli unsuru sanayi sektörüdür. İhracat içerisinde en önemli paya sahip alt sektörler; demir-çelik, motorlu kara taşıtları ve tekstil sektörleridir. İthalat

Türkiye'nin Sanayileşme Sürecine Genel Bakış: 2000-2013

açısından en önemli paya sahip sektörler ise; motorlu kara taşıtları, makine-teçhizat ve kimyasal madde sektörleridir. Motorlu kara taşıtlarının hem ihracat hem de ithalat içerisinde önemli paya sahip olmasının sebebi ithal edilen parçaların yurt içinde montajının yapılarak ihraç edilmesidir yani Türkiye bu sektörde lisanslı üretim yapmakta ya da ithal parçaların montajından sonra özellikle Avrupa Birliği Ülkeleri ve yakın çevresine ihraç etmektedir. Bundan dolayı hem otomotiv sektörü, sanayi üretimi ve dış ticaret içerisinde hacmi ile karşılaştırıldığında yeteri kadar döviz kazandıramamakta hem de sanayimiz ileri teknoloji

eşiğine geçememektedir.

Türkiye’de dış ticaret fazlası veren sektörlerin başında tekstil ve giyim sektörleri gelmektedir. Ancak, tekstil ve giyim sektörlerinin yarattığı dış ticaret fazlası nominal olarak artmakla birlikte, bu sektörlerin Türkiye’nin dış ticaret hacmi içerisindeki payı giderek küçülmektedir (Yükseler-Türkan, 2008: 122) Bu gerilemenin sebebi olarak daha ucuz iş gücünün sağlandığı Çin, Hindistan, Tayvan gibi uzak doğu ülkelerinin tekstil sektöründe artan ağırlığı bir yana, söz konusu sektörlerin emek yoğun sermayeye dayalı sektörler olmalarına da dikkat çekilmelidir.

TABLO-4. GSYİH VE İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

İmalat Sanayi			Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)			
Yıllar	Değer	Sektör Payları %	Büyüme Hızı %	Değer	Sektör Payları %	Büyüme Hızı %
1998	16 596 866 568	23,6	-	70 203 147 160	100,0	-
1999	15 735 537 528	23,2	-5,2	67 840 569 794	100,0	-3,4
2000	16 818 801 219	23,2	6,9	72 436 398 870	100,0	6,8
2001	15 557 629 286	22,8	-7,5	68 309 352 088	100,0	-5,7
2002	16 033 218 704	22,1	3,1	72 519 831 007	100,0	6,2
2003	17 362 208 667	22,7	8,3	76 338 192 546	100,0	5,3
2004	19 392 073 207	23,2	11,7	83 485 590 611	100,0	9,4
2005	20 984 291 310	23,2	8,2	90 499 730 897	100,0	8,4
2006	22 760 496 133	23,5	8,5	96 738 320 212	100,0	6,9
2007	24 042 143 921	23,7	5,6	101 254 625 465	100,0	4,7
2008	24 015 322 574	23,6	-0,1	101 921 729 924	100,0	0,7
2009	22 273 917 290	23,0	-7,3	97 003 114 411	100,0	-4,8
2010	25 355 340 007	23,9	13,8	105 885 643 938	100,0	9,2
2011	27 890 450 086	24,2	10,0	115 174 724 189	100,0	8,8
2012	28 370 054 075	24,1	1,7	117 625 021 083	100,0	2,1
2013	29 425 901 738	24,0	3,7	122 476 094 062	100,0	4,1

Kaynak: TÜİK (İktisadi Faal. Kol. Göre Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, ACE Rev.2-1998 Temel Fiyatları), ET:07.11.2014.

Türkiye ekonomisinin genişleme ve daralma evreleriyle, imalat sanayi sektörünün performansı arasında doğrudan ilişki vardır. İmalat sanayi sektöründeki büyüme ile GSYİH oransal olarak büyük benzerlik göstermektedir. Tablo 4’te görüldüğü gibi imalat sanayinin yıllar içerisinde, hacimsel olarak büyümesinde gözle görülür bir artış sağlamasına rağmen, imalat sanayinin GSYİH’deki payının (İmalat Sanayi/GSYİH) önemli oranda değişimler geçirmediğidir. Tablo 4’te, GSYİH’nin negatif büyüdüğü yıllarda imalat sanayi sektörünün de negatif büyüme etkisinde kaldığı görülmektedir. Bu dönemler Türkiye’nin bölgesel veya küresel krizlerin etkisinde kaldığı süreçlerdir. Türkiye’nin 2001 krizi ardından toparlanma sürecinde olduğu ve

ekonomide olumlu beklentilerin hakim olduğu 2003-2007 döneminde, imalat sanayi sektörünün GSYİH’ya paralel bir şekilde büyüme sürecine girdiği gözlemlenmektedir. 2008-2009 yıllarında ise küresel mali krizin etkisi ile azalan büyüme oranları imalat sanayi sektörüne negatif büyüme olarak yansımaktadır. 2008 ABD “mortgage” merkezli küresel mali krizle birlikte azalan dış talep etkisini öncelikle iç talepteki azalma ve olumsuz beklentiler takip etmiştir. Bu dönemden sonra kısa süreli toparlanma küresel çapta yıkıcı etkileri gözlemlenen 2008 krizinin Türkiye’de emsal ülkelere göre çok daha etkisiz kaldığı yorumlarına sebep olmuştur. Ancak ABD’nin krizin etkilerinden arınmaya başlaması üzerine Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde

kriz giderek artan bir oranda hissedilmeye başlanmıştır. AB geneline yayılan ve giderek derinleşen krizin etkisiyle AB ülkelerinde gelirlerin azalması ve bu durumun Türkiye'nin ihracat hacmi üzerindeki olumsuz etkileri önemli derecede hissedilmiştir. Bunun üzerine özellikle 2010 yılından itibaren Türkiye'yi yöneten siyaset mekanizmasının sorumlularının en başta gelen amacı, yeni pazarlar bulmak ve ihracat yapılan ülkeler mozayigini genişleterek olası krizler durumunda minimum düzeyde olumsuz etkilenmektir.

Son olarak ülkemiz sanayisinin güçlü yanları; büyük iç pazar, AB ülkeleriyle iktisadi açıdan entegre olma gayretleri, önemli pazarlara yakınlık,

SONUÇ

Türkiye ekonomisi, 1980'li yılların başında yeterince olgunlaşmadan uygulamaya konulan ihracat ağırlıklı kalkınma ve serbest ekonomi politikası hamleleriyle, piyasaların ve dışa açılan sektörlerin aşırı kırılabilirliği sebebiyle sıkça krizlerle karşılaşmıştır. 1994 krizinin nedeni, kamu açıklarının Merkez Bankası tarafından finanse edilmesi, aşırı liberal politikalar izlenmesi ve ekonomide kullanılan kısa vadeli yabancı paraların ani çıkışı üzerine ekonomide ani bir çöküşle sonuçlanmasıdır. 2001 krizi ise özünde finans sektörünün denetim yetersizliğine bağlı olarak bankaların bilançolarında artan döviz kuru riskiyle, döviz kurunun aşırı değerlenmesi sebebiyle ödeme güçlüğüne dönüşmesine bağlı ani bir çöküştür. Bu krizler genel özellikleri bakımından Türkiye'ye özgü ve ani şoklar ile başlayan, kısa vadede oldukça etkili krizlerdir. ABD merkezli emlak krizi olarak da nitelenebilen 2008 krizinin ise önceki krizlere göre bazı farklılıkları vardır. Krizin küresel boyutlu olması, tüm dünya ekonomilerinin reel ekonomilerini (üretim ekonomisi/ekonomilerin üretim miktarları) talep yönünden önce ihraç sonra yurtiçi talebin azalması yönünde etkilemiştir. Bu talep azalışları, ülkemizde de sanayi sektöründe üretim azalmalarına neden olmuştur. Genel olarak ise 2008 küresel mali kriz Türkiye'de yaşanan diğer krizlerden farklı olarak tüm dünyayı etkisi altına alan geniş çaplı bir kriz olması ile birlikte ani bir çöküş şeklinde değil, zamana yayılmış talep durgunluğu olarak hissedilmiştir. 2008 yılında başlayan krizin özellikle Avrupa Birliği üzerindeki etkilerinin azalmaya başlayıp başlamadığı günümüzde bile ekonomi çevrelerinin yoğun gündemini meşgul etmektedir. Ülkemizin ihracat pazarı olarak AB ülkeleri ilk sırada bulunduğu için,

iş gücü, gelişmiş alt yapı telekomünikasyon sistemi, liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya çalışılması; zayıf yanları ise yetersiz sermaye birikimi, vergi oranlarının yüksekliği, yüksek enflasyon, adalet sistemine olan güvensizlik, yüksek finans maliyeti, temel sanayi girdilerinin maliyetlerinin yüksekliği, kayıt dışı ekonominin yüksek boyutlara ulaşması, yeni teknoloji ve yüksek teknoloji ürün üretiminin azlığı, verginin tabana yayılmaması (Emmioğlu, 2010: 428) şeklinde sıralanabilir. Sanayimizin güçlü yanlarının yanı sıra ve zayıf yanlarının daha da güçlendirilmesinde alınan başarılar, başta sanayimiz olmak üzere ekonomimizin bütünüyle kalkınmasını sağlayacağı kuşkusuzdur.

Avrupa ülkelerinin durgunluktan çıkıp büyüme ivmesini yakalamasının, Türkiye'nin sanayi ihracatını artıracığı ve ekonomimize nefes aldıracağı bir gerçektir.

Ülkemizin dış ticaret hacminin özellikle de ihracatın ithalat aleyhine artırılması, üretim ve gelir düzeyindeki istikrarlı artışın sağlanması için dış ödemeler açığının en azından sürdürülebilir seviyelerde tutulması gerekmektedir ki bu amacın sağlanmasında kilit nokta sanayi sektörünün gelişim süreci ve orta/yüksek teknoloji nitelikli ürünler üretilmesidir. %60'lar seviyesinde olan İhracatın ithalatı karşılama oranının artırılması, ekonominin dış şoklara karşı daha dirençli olmasını da sağlayacaktır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta, Türkiye'de ihracatın içerisinde en önemli paya sahip olan sanayi ürünlerinin ihracatını artırmak aynı zamanda bu sektör için vazgeçilmez olan ara malı sektörünün ithalata bağımlı olması, çelişkili bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda öncelikle Türkiye'de 30 yıldan uzun bir süredir planlanmasına rağmen yeterince gerçekleştirilemeyen, yurtiçi kaynaklara dayanan aramalı üretiminin başarılmasıdır. Yatırım malı üretimi artırılarak ithalat içerisindeki payı giderek düşürülmüş, fakat aramalı üretiminde aynı şekilde gerçekleştirilemeyen yurtiçi üretim, sonunda dışa bağımlı bir sanayi yapısı doğurmuştur. Türkiye sanayi sektöründen reel anlamda döviz kazanması ancak ithal edilen ara malının yurtiçinde üretilmesinin sağlanmasıyla mümkün görünmektedir. Türkiye ithal ettiği ara mallarını yurtiçinde üretilen sanayi sektörünü, genel olarak döviz kazancı sağlayan bir sektör halinde tutmayı sağlayabilirse, dış şoklardan daha az etkileneceği ve çok daha güçlü bir ekonomik yapıya bürüneceği kesindir. Sanayi sektörümüz, küresel krizin AB ülkelerini durgunluk sürecine sokmasıyla talep

daralması yaşamıştır. Üstelik bu talep azalışını tekrar kazanmak ve artırabilmek için önünde Uzakdoğu ülkeleri kaynaklı, daha ucuz işgücü arzı ve dolayısı ile daha ucuza üretilebilen emek yoğun sınıai ürünleri engel bulunması, Türkiye'nin ihracatını çeşitlendirmesinde ve artırmasında önemli bir tehdit olarak durmaktadır. tehlikeye atmaktadır. Mal gruplarına göre ihracatımız incelendiğinde emek ve hammadde yoğun sanayi ürünleri Türkiye'nin en önemli ihraç malları olarak göze çarpmaktadır. Çin, Hindistan gibi ülkeler ile ucuz işgücü üzerinden mücadele etmek hemen hemen olanaksızken, bu konuda ısrarcı politikaların sürdürülmesi sanayi üretiminin düşmesine bile yol açabilir. Sanayi sektörünün ekonomimizin sürükleyici ana sektörü durumuna gelmesi için yapılması gereken ise, emek ve hammadde yoğun

KAYNAKÇA

- ALPAYDIN, Tunalı ve TUNALI Halil; (2011), 2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi, İstanbul: İstanbul Matbaacılık Prodüksiyon.
- ARUOBA, Erdiñç ve ALPAR, Cem; (1992), Türkiye Ekonomisi Sektörel Gelişmeler, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- BAŞOL, Koray; (2012), Türkiye Ekonomisi-11. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- BAŞTAV, Leyla; “Dışa Açık Büyüme Modelinde Sanayi Politikalarının Gelişimi: Türk İmalat Sanayinin Yapısı ve Rekabet Gücü (1980-2011)” ODTÜ Gelişme Dergisi, 39 (Aralık), 2012, 303-322
- BAYRAKTAR, Seda; “1980 Sonrası Uygulanan İktisat Politikalarının Türk Dış Ticareti Üzerindeki Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, 2007.
- BORATAV, Korkut; (2011) Türkiye İktisat Tarihi, Ankara: İmge Kitabevi.
- BORATAV, Korkut - TÜRKCAN, Ergun; Türkiye’de Sanayileşmenin Boyutları ve Türkler-3.Baskı, İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- ÇAKMAK, N.Sungur ve SARIDOĞAN, Ercan; “Küresel İktisadi Krizin Türkiye İmalat Sanayine Etkileri”, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi. Cilt: XXIX, Sayı:2, 2010, s.23-45.
- ÇOKGEZEN, Jale Yalınpala; (2010), 1980’den Günümüze Türkiye Ekonomisi, İstanbul: Beta Basım Dağıtım.
- EMMİOĞLU, Kahraman; (2010), Türkiye’de Sanayileşmenin Serüveni, İstanbul: Truva Yayınları.
- GENÇ, Ö., EŞİYOK, B. ve Diğerleri (2008), Türkiye'nin dış Ticareti ve İmalat Sanayininin Mekansal ve Yapısal Durumuna İlişkin Değerlendirmeler. T.K.B. A.Ş. Ekonomik ve Sosyal

üretim tarzından daha sermaye ve teknoloji yoğun üretim tarzına geçebilmektir. Türk sanayi sektörü üretim tekniğini daha teknoloji ve sermaye yoğun üretim tekniğine doğru kaydırmayı ve daha yüksek katma değerli ürün üretmeyi başarabilirse Türkiye'nin kronikleşen dış ödemeler açığı ve dış şoklara karşı kırılğanlığı da kendiliğinden azalacaktır. Katma değeri yüksek, döviz kazandırıcı, sermaye ve teknoloji yoğun üretim anlayışı, Türk sanayi sektörünün ve Türkiye ekonomisinin daha verimli ve daha güçlü bir yapıya bürünmesinde başlıca rolü oynayacak en önemli faktördür. Bunun da yolu, ülkemizde genel olarak başta siyasi istikrar olmak üzere kalıcı toplumsal barışı sağlamak, özelde ise beşeri sermaye niteliğini kısa sürede yükseltecek eğitim hamlesini gerçekleştirmekten geçmektedir.

Araştırmalar Müdürlüğü (GA/08-03-03)

- KARLUK, Rıdvan; (2009), Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm, İstanbul: Beta Yayınları.
- KAZGAN, Gülten; (2009) Türkiye Ekonomisi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KEPENEK, Yakup; (2012), Türkiye Ekonomisi-25. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KORHAN, Abdullah; ” 1980-2005 Yılları Arasında Uygulanan Ekonomik Politikalar ve Bunların Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, 2007.
- ÖZBEY, Funda R.; “Türk Sanayileşme Sürecinde Bütünleştirilmiş Strateji”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi. Cilt:2, Sayı:1 Temmuz 2000, s.75-93.
- ÖZCAN, H. Avni; Dış Ticaret Dergisi, “Dünden Bugüne Dış Ticaretimizde Gelişmeler”, Dış Ticaret Dergisi. Ekim Özel Sayı, 1998, s.41-76.
- PAMUK, Şevket; (2008), Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, İstanbul: Kültür Yayınları.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Ankara: 2011.
- ŞAHİN, Hüseyin; (2011), Türkiye Ekonomisi-Yenilenmiş 11. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- ŞİMŞEK, Hayal A.; “Türkiye’de 2000 Sonrasında Uygulanan İstikrar Programlarının Kamu Maliyesine Etkileri”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi. Cilt: 44 Sayı:512, 2007, s.52-68.
- TAŞAR, M. Okan; “Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi”, Niğde Üniversitesi İİBF

Türkiye'nin Sanayileşme Sürecine Genel Bakış: 2000-2013

Dergisi, 2010, Cilt:3, Sayı:1, s.94-95.

- TEKELİ, İlhan; (2010), Sanayi Toplumu İçin Sanayi Yazıları, İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

-TEZEL, Y. Sezai; (1994), Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)-Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

-YELDAN, Erinç, (2008), Türkiye'nin Ekonomi Politikası, Ankara: Orion Kitabevi.

-YÜKSELER, Zafer ve TÜRKAN Ercan; (2008), Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşümler, Küresel Yönelimler ve Yansımalar", İstanbul: Ekonomik Araştırma Forumu.